

Analysis of the Actions of the Characters in the Novel “Tasruf” by Touraj Zahedi Based on Jung’s Archetype

Seyedeh Mina Mostafavi Montazeri^۱

PhD in Persian Language and Literature, Roudehen Branch, Islamic Azad
University, Roudehen, Iran (Corresponding author)

Shahin Ojaq Alizadeh^۲

Assistant Professor, Department of Persian Language and Literature,
Roudehen Branch, Islamic Azad University, Roudehen, Iran

Mehdi Mahoozi^۳

Associate Professor, Department of Persian Language and Literature,
Roudehen Branch, Islamic Azad University, Roudehen, Iran

Accepted:1404/6/6 Received:1404/2/15

Abstract

The unconscious and archetypes such as dream, self, anima, shadow, opposites, and rebirth in Jung’s theory are more evident in works that have mystical, introspective, and psychological aspects. The novel “Tasruf” by Touraj Zahedi is a narrative of the protagonist’s intuitions from the unconscious world. This novel consists of three books and a total of thirty-six chapters. In the first book, “Izhar”, the main character of the novel “Seyyed Saba Heshmati” is summoned before Satan. In the second book, “Taskhir”, the soul of the main character is possessed by Satan, and in the third book, “Tavasal”, Seyyed Saba, who is captive in the hands of Satan, is freed from Satan’s possession by resorting to

۱. mostafavimina701@gmail.com.

۲. alizade@riau.ac.ir.

۳. mahoozi@riau.ac.ir

divine lights and a helping hand from the unseen world. The purpose of this article is to analyze the function of Jung's archetype of the individuation process in the actions of the characters in Touraj Zahedi's novel "The Possession". The method of analysis in this research is analytical-descriptive. The findings of the research show that the main character of the novel, Seyyed Saba Heshmati, is invited to search the unconscious to achieve human perfection. In order to understand himself, he goes through all the stages of ritual conduct by recognizing the anima, receiving the guidance of the wise old man, and struggling with various aspects of his shadow, in order to achieve growth, development, and harmony with his inner self.

Keywords: Carl Gustav Jung, Touraj Zahedi, novel of possession, archetype process of individuality

An Analysis of the Actions of the Characters in the Novel Archetypes Jung's Tasarruf by Touraj Zahedi Based on

Extended Abstract

The novel *Tasarruf* by Touraj Zahedi, with its multilayered narrative structure and profound historical and mystical references, provides a fertile ground for psychological and literary analysis, particularly within the framework of Carl Gustav Jung's theory of archetypes. The introduction and problem statement of this study emphasize that contemporary Persian novels, much like classical texts, embody layers of the collective unconscious, where characters often unconsciously take shape through archetypal patterns. Among such works, *Tasarruf* stands out as a compelling case in which the psychological struggles of its protagonist and other figures mirror the universal dynamics of the human psyche. Despite the extensive application of Jungian theory in analyzing Persian classics such as the *Shahnameh* or *Masnavi*, limited scholarly attention has been devoted to contemporary novels. Thus, this research fills an important gap by situating Zahedi's narrative within the framework of Jung's archetypal system. Methodologically, the study is qualitative and descriptive-analytical, focusing on the alignment of Jung's central archetypes—Self, Shadow, Anima, and Persona—with the actions and conflicts of the novel's characters. The primary objective is to reveal how the protagonist's path embodies the process of individuation and to highlight the broader psychological and cultural implications of such a reading.

The main body of the article analyzes the actions and inner conflicts of Seyyed Saba Heshmati, the central character of the novel. From the outset, he is portrayed as a figure caught in a profound crisis of identity and choice, oscillating between faith and doubt, truth and social mask, earthly passion and spiritual aspiration. His outward journey, framed through familial, social, and political struggles, corresponds inwardly to the confrontation between his conscious and unconscious realms. In joining different circles of companions and encountering various challenges, he symbolically enters the domain of the collective unconscious, where he is forced to face his Shadow. The Shadow emerges not only in the form of demonic forces, political ambition, and temptation but also through his own moral and emotional dilemmas. At times, Seyyed Saba succumbs to these forces and moves toward collapse; at other times, partial awareness allows him to overcome aspects of the Shadow. Meanwhile, the Anima manifests through the female figures of the novel, reflecting both its positive and negative aspects. His loyal and faithful wife embodies the positive Anima that directs him toward spiritual elevation, whereas seductive and deceptive women symbolize the negative Anima that entraps him in illusion and downfall. This duality underscores Jung's notion that the feminine element within the male psyche plays a transformative role in the individuation process. The Persona, or social mask, further complicates Seyyed Saba's journey: while necessary for social acceptance and the pursuit of power, it simultaneously estranges him from his true self and results in alienation. Ultimately, the archetype of the Self surfaces gradually through moments of trial, failure, and illumination. Though Seyyed Saba repeatedly strays from balance, fleeting insights guide him toward reconciliation of opposites and a fuller acceptance of his entire being. Thus, the narrative of Tasarruf unfolds not only as a socio-historical drama but also as a metaphorical account of the inner psychological journey of individuation.

The discussion and conclusion emphasize that a Jungian reading of Tasarruf reveals deeper dimensions of its narrative, showing how the protagonist's struggle with unconscious forces mirrors the condition of the contemporary human being—caught between tradition and modernity, spirituality and materialism, social conformity and personal truth.

The findings suggest that Zahedi's novel offers a model of the archetypal hero's journey, in which the individual, by confronting the Shadow, engaging with the Anima, transcending the Persona, and approaching the Self, achieves the possibility of inner unity and psychological wholeness. Ultimately, this study demonstrates that contemporary Iranian literature, like its classical

counterparts, holds immense potential for reinterpretation through analytical psychology, offering insights not only into the dynamics of narrative but also into the collective and individual psyche of today's society. In this way, Tasarruf transcends its function as a literary narrative to become a reflective space on the depths of the unconscious and a mirror of humanity's enduring quest for identity, meaning, and wholeness.

واکاوی کنش شخصیت‌های رمان «تصرف» از تورج زاهدی بر مبنای کهن الگوی یونگ

۴

سیده مینا مصطفوی منتظری

دکتری زبان و ادبیات فارسی، واحد رودهن، دانشگاه آزاد اسلامی، رودهن، ایران (نویسنده مسئول)

شهین اجاق علیزاده

استادیار گروه زبان و ادبیات فارسی، واحد رودهن، دانشگاه آزاد اسلامی، رودهن، ایران

مهدی ماحوزی

دانشیار گروه زبان و ادبیات فارسی، واحد رودهن، دانشگاه آزاد اسلامی، رودهن، ایران

تاریخ دریافت: ۱۴۰۴/۲/۱۵ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۴/۶/۶

چکیده

ناخودآگاه و کهن‌الگوهایی همچون رویا، خود، آنیما، سایه، اضداد و تولد دوباره در نظریه یونگ در آثاری که جنبه‌های عرفانی، درون‌گرایانه و روان‌شناختی دارند، نمود بیشتری می‌یابند. رمان تصرف اثر تورج زاهدی روایتی از شهودهای قهرمان داستان از عالم ناخودآگاه است. این رمان از سه کتاب و در مجموع سی و شش فصل تشکیل شده است. در کتاب اول، «احضار»، شخصیت اصلی رمان «سید صبا حشمتی» به پیشگاه شیطان احضار می‌شود. در کتاب دوم «تسخیر»، روح شخصیت اصلی به تسخیر شیطان در می‌آید و در کتاب سوم «توسل»، سید صبا اسیر در دست شیطان، با توسل به انوار الهی و دستی یاری‌گر از عالم غیب از تسخیر شیطان رها می‌گردد. هدف از این جستار واکاوی کارکرد کهن‌الگوی فرایند فردیت یونگ در کنش شخصیت‌های رمان «تصرف» از تورج زاهدی است. روش تحلیل در این پژوهش تحلیلی-توصیفی است. یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد، شخصیت اصلی رمان، سید صبا حشمتی، به جست وجود در ناخودآگاه برای دست‌یابی به کمال انسانی دعوت می‌شود. وی برای درک خویشتن، تمامی مراحل سلوک آیینی را با شناخت آنیما، دریافت راهنمایی‌های پیرخرد و مبارزه با جنبه‌های گوناگون سایه خود، طی می‌کند تا به رشد، بالندگی و سازشی با خود درون دست یابد.

کلید واژه: کارل گوستاو یونگ، تورج زاهدی، رمان تصرف، کهن‌الگو، فرایند فردیت.

۱. مقدمه

رمان‌های عرفانی، درون‌گرایانه و روان‌شناختی به دلیل ارتباط نزدیکی که با ناخودآگاه دارد، نمونه مناسبی برای بررسی کهن‌الگوها و نمادهای نظریه یونگ هستند. در قرن اخیر واکاوی نظریه‌های متفاوت روان‌شناختی شخصیت و کهن‌الگوها دارای زیر شاخه‌های متعددی است. یکی از این شاخه‌ها، روان‌کاوی یا پسیکانالیز است. «پسیکانالیز (روان‌کاوی) روش تحقیق و تحلیل روان ناخودآگاه است و از آن درباره تمام تجلیات فرهنگی، روانی و اجتماعی می‌توان سود برد. امروزه به روشنی به این اصل مسلم اذعان داریم که روان‌کاوی کلیدی است قابل اطمینان برای گشودن رموز هر نوع اثر ادبی.» (ارنست جویز، ۱۳۵۰ : ۳۴۲) در نظریه یونگ روان انسان دارای دویبخش خودآگاه یا هشیار و ناخودآگاه و ناهشیار است. خودآگاه بخش بالفعل روان است و ناخودآگاه قسمت عمده روان را تشکیل می‌دهد فعلیت نیافته و ظهور و بروز آن به خودآگاه بستگی دارد. معانی و مفاهیم موجود در ناخودآگاه مبهم، ناشناخته و بدون صورت و شکل خاص‌اند. بخشی از این مفاهیم و معانی فردی و بخشی جمعی و حتی نوعی‌اند. این دسته اخیر را «یونگ کهن‌الگو» نامیده است. کهن‌الگوها تحت شرایط مختلف به خودآگاه راه می‌یابند و بروز می‌کنند. با توجه به ماهیت مبهم و تاریک کهن‌الگوها نمود آنها نیز خاص بوده و به شکل نماد و رمز ظاهر می‌شوند و خود را نشان می‌دهند. رموز بودن نمادها نیز یکسان نیست و بستگی به میزان ارتباط آنها با ناخودآگاهی دارد. هرچه تأثیر ناخودآگاهی بیشتر باشد نماد مرموزتر و مبهم‌تر است. (آقاحسینی و خسروی، ۱۳۸۹: ۱۸) مهم‌ترین کهن‌الگوها از نظر یونگ عبارتند از: خود (کهن‌الگوی مرکزی ناخودآگاه جمعی)، سایه (لایه پنهان شخصیت)، نقاب (سازگاری رفتار فرد با جهان)، آنیما (عنصر زنانگی در ناخودآگاه مرد) و آنیموس (عنصر مردانگی در ناخودآگاه زن) و پیردانا است.

تورج زاهدی با انتشار رمان «تصرف» کوشید دغدغه‌های فکری خود را در زمینه عرفان و فلسفه اسلامی در قالب رمانی نو ارائه کند. زاهدی در آثارش نگاهی عرفانی بر دنیای درون و بیرون انسان دارد. وی شخصیت‌های اصلی داستان‌های خود را در سلوکی شبه عرفانی به سوی کمال قرار می‌دهد. سلوکی که در عالم خواب، رویا، و جهان درون و ناخودآگاه صورت می‌گیرد و شخص را به سمت تولدی دوباره هدایت می‌کند. در این هدایت عموماً راهنمایی وجود دارد تا مبادا سالک از راه خود باز بماند و به سر

منزل مقصد دست نیابد. این رمان که محتوایی درون‌گرایانه و شبه عرفانی دارد، بستری مناسب برای بازتاب نمادهای کهن الگویی و اندیشه‌های یونگی است. شخصیت اصلی رمان زاهدی، در جهان پر تزویر امروز حتی اگر در عمق تاریکی و گناه هم فرار گیرد سرانجام ندایی درونی آنان را هدایت می‌کند تا پالایش یابند.

این پژوهش با روش توصیفی-تحلیلی با رویکرد کیفی و محتواگرایانه به واکاوی کهن‌الگوهای یونگی فعال در رمان تصرف زاهدی که ریشه در ناخودآگاه جمعی و بدون مرز دارد، می‌پردازد. هدف از این پژوهش بررسی کنش شخصیت‌های رمان «تصرف» بر مبنای کهن‌الگوهای سایه، آنیما، پیرخرد، خویشتن و تولد دوباره است تا چگونگی پیمودن مراتب رشد و خودشناسی از سوی آن آشکار گردد. این جستار در پی پاسخ به این پرسش-هاست که شخصیت اصلی رمان، سیدصبا، توانسته مسیر تفرّد را با موفقیت به پایان برساند؟ و هم‌چنین کهن‌الگوهای نظریه یونگ تا چه اندازه در دستیابی قهرمانان داستان به تکامل روانی، مؤثر بوده است؟ اهمیت این پژوهش در این است که علاوه بر معرفی رمان، انتخاب نقد یک اثر براساس نظریات روانشناسی تحلیلی یونگ موجب می‌گردد در این مسیر به صورت هدفمند گام برداریم؛ چرا که به گفته رنه وولک، «تنها با محدود ساختن موضوع است که می‌توان به اشرف یافتن بر آن امید بست.» (ولک، ۱۳۸۸، ج ۱: ۲۳)

۱-۱. پیشینه پژوهش

در سال‌های اخیر محققان بسیاری به مطالعه آثار ادبی کهن و معاصر فارسی از دیدگاه آراء کهن‌الگویی یونگ پرداخته‌اند که از آن جمله می‌توان به موارد زیر اشاره کرد: «بررسی رمان شازده احتجاب از چشم‌انداز نظریات یونگ» (فریده آفرین، ۱۳۸۸)، «تحلیل روانکاوانه داستان سیدارتا اثر هرمان هسه» (مرتضی هاشمی واشرف خسروی، ۱۳۸۹)، «تحلیل کهن‌الگویی داستان "جایی دیگر" از گلی ترقی» (الهام حدادی و فرهاد درودگریان، ۱۳۹۰)، «تحلیل کهن‌الگوی حکایت پادشاه و کنیزک مثنوی براساس دیدگاه یونگ» (محمدعلی محمودی و علی اصغر ریحانی‌فرد، ۱۳۹۱)، «بررسی کهن‌الگوی آنیما در اشعار مهدی اخوان ثالث» (فاطمه مدرسی و پیمان ریحانی‌نیا، ۱۳۹۱)، «بررسی کهن‌الگوی پیرخرد در شاهنامه» (سیدمهدی نوریان واشرف خسروی، ۱۳۹۲)، «تحلیل "تولد دوباره" پیر چنگی در مثنوی مولوی بر اساس نظریه یونگ» (فرهاد درودگریان، ۱۳۹۳)، «نقد و بررسی روند تکامل شخصیت قهرمان در هفت خان رستم و اسفندیار بر اساس نظریه یونگ» (خسروقلی زاده و سحر نوبخت‌فرد، ۱۳۹۳)، «فرایند فردیت در

داستان رستم و سهراب» (ذوالفقار علاّمی و سیما رحیمی، ۱۳۹۴). با توجه به بررسی‌های به عمل آمده، جست و جوها نشان می‌دهد که پژوهشی درباره رمان «تصرف» تورج زاهدی از منظر الگوی فرایند فردیت یونگ تاکنون صورت نگرفته است.

۲. خلاصه رمان تصرف

سید صبا حشمتی، مردی چهل و چند ساله، که روحش به تصرف شیطان در می‌آید. وی در خانواده ای مذهبی و ارادتمند به امام حسین (ع) متولد شده است. با این وجود خود را بی اعتقاد به خداوند می‌داند. جدّ بزرگ خاندان حشمتی، در عصر قاجار کتابی در مقتل امام حسین نوشته است و به وصیت او این کتاب باید به سید صبا به ارث برسد. به این شرط که صبا آداب مسلمانی را به جا بیاورد و با دختر عمویش بنفشه ازدواج کند. او به اصرار خانواده، صیغه نود ساله با بنفشه خوانده است ولی راضی به آغاز زندگی مشترک با او نیست. او با دختری به نام سرمه دوست می‌شود. سرمه با عموی ثروتمندش، بابک هجران ملک طاووسی، زندگی می‌کند. عموی سرمه شرط ازدواج صبا با سرمه را ثروتمند شدن او می‌داند. صبا برای ازدواج با سرمه باید وارد حلقه دوستان بابک هجران شود تا مورد حمایت صهیونیست‌ها قرار گیرد و با قاچاق اسلحه بتواند ثروت بسیاری کسب کند. بابک هجران برای شروع از صبا می‌خواهد برای جلب رضایت صهیونیست‌ها در جمع حلقه شیطان پرستان که در خانه بابک هجران برگزار می‌شود، سب حضرت امام حسین (ع) را بگوید، کتاب قرآن را به آتش بکشد و طی مراسمی به شیطان ایمان بیاورد. صبا در انجام کارهای خواسته شده تردید دارد و خود را بی اعتقاد به شیطان معرفی می‌کند. دو ندای درونی که از آن‌ها به نام «زید» (نیروی شر) و «عمر» (نیروی خیر) یاد می‌شود پیوسته در ذهن صبا در کشمکش‌اند. سرمه، با آگاهی از توجه صبا به بنفشه و خانواده‌اش می‌کوشد صبا را نسبت به آنان بدبین کند. با بنفشه و یکی از فروشندگان صبا، به نام ایلیا در مکانی قرار می‌گذرد و در همان زمان درحالی که صبا سوار بر ماشین سرمه است از کنار محل قرار می‌گذرند و صبا، بنفشه و ایلیا را در کنار هم می‌بیند و به او بدگمان می‌شود. وی در تصمیم خود برای ازدواج با سرمه، مصمم می‌شود و تصمیم می‌گیرد خواسته بابک هجران را بپذیرد و قرآن را به آتش بکشد. به آپارتمان خود باز می‌گردد و در تنهایی، دست به کار می‌شود تا قرآن را در آشپزخانه به آتش بزند. ناگهان زنگ در به صدا در می‌آید مردی در پوشش مردان در عصر قاجار وارد خانه می‌شود و خود را «سید رضا افخمی» معرفی می‌کند.

پیرمرد قجری که همان نقاش قهوه‌خانه‌ای رمان «خانه پریان» است، به صبا هشدار می‌دهد که اگر چیزی را بسوزانی تا ابد با آتش محشور می‌شوی! در همین زمان، صدای زنگ تلفن شنیده می‌شود و صبا صدای گریان سرمه را از پشت تلفن می‌شنود که مدعی است خانواده صبا او را جلوی در منزلش مورد ضرب و شتم قرار داده‌اند.

از این نقطه سید صبا در دایره پیدایش زمان قرار می‌گیرد، در زمان سفر می‌کند و آینده خود را در حالی که روحش به تصرف شیطان در آمده است، می‌بیند. بابک هجران و هم‌کیشانش، به عنوان نماینده نیروهای شیطانی، می‌کوشند، کتاب مقتل را، به واسطه صبا بدست بیاورند؛ صبا حاضر به فروش این کتاب است ولی این کتاب نزد پدر و مادر او نگهداری می‌شود. بابک هجران به مقصود خود دست نمی‌یابد، بنابراین برای ضربه‌زدن به صبا، به بنفشه تجاوز و آگاهی او را دست کاری می‌کند. صبا در دور زمان اسیر می‌شود. در مقطعی خود را مردی معتاد و کارتن خواب می‌بیند و در مقطعی همسر زنی به نام سیمین، که فرزند دختری به نام شاندیز دارد. پدر و مادر خود را در گردش زمان گم می‌کند، با مرگ بنفشه مواجه می‌شود. صبا گیج و سرگردان، نمی‌داند در کدام دوره از زمان قرار دارد. عبدل، از اعضای حلقه مریدان حاج آقا نعمتی، صبا را رویا می‌بیند و از احوال او آگاه می‌شود. در عالم رویا از او می‌خواهد برای رهایی از این شرایط به جدش «امام حسین (ع)» متوسل شود و ذکر «یا لطیف» بگوید. صبا به گذشته سفر می‌کند. پرتویی از باورهای مذهبی که دوران کودکی در وجود صبا وجود داشت، دوباره زنده می‌شود. او به راهنمایی عبدل از سرگردانی در زمان‌های مختلف، رها و به زمان حال باز می‌گردد. دوباره خود را در آپارتماننش، در حالی که می‌خواست قرآن را به آتش بکشد و سید رضا افخمی به سراغش آمده بود، می‌بیند. در زمان حال دوباره به دنبال بابک هجران می‌رود، و به او می‌گوید، تمام رازها آنان برایش آشکار شده است. اما راه گریزی از دست صهیونیست‌ها و نیروهای شیطانی، برای صبا وجود ندارد. بابک به صبا خبر می‌دهد که برای او مأموریتی دارند. صبا باید به سال ۶۲ هجری برود و امام حسین (ع) را بکشد و سر بریده او را برایشان بیاورد و در روز عاشورا با ماشینی بمب‌گذاری شده به صف عزادارن حسینی بزند. اگر به این خواسته عمل نکند، پدر و مادر صبا و بنفشه کشته می‌شوند. او توسط نیروهای شیطانی، در دایره زمان به سال ۶۲ هجری می‌رود با امام حسین (ع) ملاقات می‌کند. در همان مقطع توسط افرادی اسیر و تهدید به مرگ می‌شود ولی با خواندن آیه الکرسی و یاری امام

حسین (ع) از دست اشرار نجات می‌یابد و به زمان حال باز می‌گردد. صبا در روز عاشورا در حالی که می‌کوشید نیروهای اهریمنی موفق به آسیب رساندن به عزاداران حسینی نشوند، کشته می‌شود.

۳. بحث و بررسی

رمان تصرف از سه کتاب و مجموعاً سی و شش فصل تشکیل شده است. کتاب اول رمان تصرف «احضار» نام دارد و از چگونگی احضار سید صبا حشمتی به پیشگاه شیطان سخن می‌راند. هنگامی که شخصیت اصلی داستان خواسته‌های بابک هجران را جهت وصال با سرمه که نماینده نیروهای شیطانی است می‌پذیرد به تسخیر شیطان در می‌آید. کتاب دوم این رمان «تسخیر» نام دارد. چون سید صبا در برابر نیروهای اهریمنی در اوج استیصال قرار می‌گیرد با توسل به معنویت از دام شیطان می‌رهد و کتاب سوم رمان تصرف، «توسل» نامیده شده است. سید صبای اسیر در دست شیطان با توسل بر ائمه و یاری انوار الهی و دستی یاری‌گر از عالم غیب از تسخیر شیطان رها می‌گردد و نجات می‌یابد. در ادامه به بررسی کهن الگوها در این رمان می‌پردازیم:

۳-۱. من (ایگو) قهرمان داستان^۶

ایگو برابر با خودآگاهی است. آگاهی انسان از جهان بیرون و آگاهی ما از خویش را در بر می‌گیرد. یونگ ایگو را خودآگاه محض می‌داند. (فدایی، ۱۳۹۴: ۳۶) خودآگاه سید صبا حشمتی در رمان تصرف چنین است: او مهندس کامپیوتر است که در خانواده‌ای مذهبی متولد شده است. با این وجود خود را لائیک می‌داند. جدّ خاندان حشمتی، در عصر قاجار کتابی در مقتل امام حسین نوشته است و به وصیت او این کتاب باید به سید صبا به ارث برسد. «کتاب چون نمادی از رمز الهی است، و به دست کسی جز رهرو راه باطنی سپرده نخواهد شد.» (شولیه و گریبان، ج ۴: ۵۳۱) اما سید صبا حشمتی، پشت به خیر و الوهیت نموده و باورهای دینی خود را از دست داده است. او شایستگی حفظ این کتاب را ندارد. پس لازم است در مسیر فردیت‌یابی و خودپروانی قرارگیرد تا کمال و تمامیتی که با وجود باورهای دینی اش در کودکی داشته است، دوباره احیاء شود و شایستگی حفظ این میراث بزرگ خاندان حشمتی را بیابد.

۳-۱-۱. ورود به ناخودآگاه

سید صبا غرق در خودآگاهی خود است. با دختری به نام سر مه آشنا می‌شود و تمایل به ازدواج با او دارد. صبا برای ازدواج با سر مه باید وارد حلقهٔ دوستان بابک هجران شود تا مورد حمایت صهیونیست‌ها قرار گیرد. بابک هجران برای شروع از صبا می‌خواهد برای جلب رضایت صهیونیست‌ها، سب حضرت امام حسین (ع) را بگوید، کتاب قرآن را به آتش بکشد و طی مراسمی به شیطان ایمان بیاورد. صبا تصمیم می‌گیرد خواستهٔ بابک هجران را بپذیرد. به آپارتمان خود بازمی‌گردد و در تنهایی، دست به کار می‌شود. خانه با «خود» در ارتباط است. در ادبیات ما خانه در مفهوم نمادین وجود و درون آدمی (دل) به کار رفته است؛ و «در فرهنگ سمبل‌ها بیان شده است که اصحاب علوم سرّی جنبهٔ مؤنث جهان را به عنوان صندوق، خانه، دیوار، یا یک باغ محصور تلقی کرده اند. خانه با بدن و اندیشهٔ آدمی مربوط است و روان کاوان این را به تجربه یافته‌اند.» (شمیسا، ۱۳۷۱: ۱۵۵) در خانهٔ خود سید صبا از حوزهٔ خودآگاهی خارج می‌شود و نمودهای ناخودآگاهی در روان او ظهور می‌کنند. زمان متوقف می‌شود و او وارد جهان ناخودآگاه می‌گردد. «ناگهان در عمق ظلمات فرو رفتم... این احساس را داشتم که در چاه تاریک و عمیقی سقوط کرده‌ام.» (زاهدی، ۱۳۹۱: ۶۶۳) سیاهی و تاریکی «سمبل رازها و ناشناخته‌ها و ناخودآگاهی و فراموشی و سقوط است... ناخودآگاه به دلیل ابهام و مجهول بودن به تاریکی مربوط است.» (شمیسا، ۱۳۷۱: ۸۰) وی در عالم ناخودآگاه، آیندهٔ خود را در حالی که روحش به تصرف شیطان در آمده است، می‌بیند. (ر.ک زاهدی، ۱۳۹۱: ۴۹۵-۴۵۷)

صبا در عالم ناخودآگاه پی در پی دچار تغییر ادراک می‌شود و گویی در جهان هر لحظه در زمان و حالتی در گردش است. این بی‌نظمی زمانی، احوال آشفته و زمان مدور، کهن‌الگوی ماندالا در نظریهٔ یونگ را به خاطر می‌آورد. ماندالاها اساساً در ارتباط با احوالات آشفته و سرگشته پدید می‌آیند و بر آنند که آشفتگی و هرج و مرج را از راه تعادل و یکپارچگی به نظم آورند. شخصیت انسان را از نو سامان می‌بخشند و در آن مرکز تازه‌ای می‌یابند. (مورنو، ۱۳۷۶: ۷۸) همهٔ این تغییر ادراک‌ها در یک ساعت اتفاق می‌افتد. (ر.ک زاهدی، ۱۳۹۱: ۷۰۰) اما او گمان می‌کند سالیان درازی سپری شده است. «از جمله عذاب‌هایی که از این بابت تحمّل کردم، این بود که سالیان درازی در این تغییر آگاهی سپری کردم؛ و از این بابت، عمرم قریب چهل سال و یا شاید بیشتر، به هدر رفت.» (زاهدی، ۱۳۹۱: ۶۳۳) هر لحظه ادراکی جدید به او دست می‌دهد. یک بار مردی سرمایه دار است و یک بار خود را مردی معتاد و کارتن خواب

می‌بیند و در مقطعی همسر زنی به نام سیمین، که فرزند دختری به نام شاندیز دارد. پدر و مادر خود را در گردش زمان گم می‌کند، با مرگ بنفشه مواجه می‌شود. (ر.ک زاهدی، ۱۳۹۱: ۶۳۲ و ۶۹۴) سنش پیوسته تغییر می‌کند. گاهی مسن‌تر از سن کنونی‌اش و گاهی جوان‌تر، گاهی پیر و فرتوت و یک بار کودک می‌شود. (ر.ک زاهدی، ۱۳۹۱: ۶۳۲)

عبدل صبا را در خواب می‌بیند و از طریق نیرویی از عالم غیب به عالم ناخودآگاه دعوت می‌شود تا سید صبا را از عمق تاریکی‌ها نجات دهد. به باور صوفیه «خواب، کلید و حلال مشکلات است. یکی از طرق کشف است که به سبب اتصال روح به عالم غیب حاصل می‌گردد.» (فروزانفر ۱۳۸۱: ۶۳) در نظریه یونگ خواب و رویا جلوه‌ای ویژه از ناخودآگاه است. (یونگ، ۱۳۸۴: ۲۴۱) عبدل با صبا در عالم رویا سخن می‌گوید. صبا تنها صدای او را می‌شنود. صبا به یاری او چشمانش به بخشی از حقیقت باز می‌شود و نیات شیطانی سرمه بر او آشکار می‌شود. چون حجاب‌ها کنار می‌رود صبا کور می‌شود و دیگر جایی را نمی‌بیند. «همه جا تاریک بود. مطلقاً چیزی نمی‌دیدم. من کور شده بودم، کور! با ناامیدی فریاد زدم: - من کور شدم!» (زاهدی، ۱۳۹۱: ۶۴۵) در فرهنگ نمادها آمده است: «کوری بی ارتباط به آزمون‌های نحل‌های باطنی نیست.» (شوالیه و گربران، ۱۳۸۸: ج ۴، ۶۲۶) این کوری سرآغازی برای دمیدن انوار الهی بر دل صبا است. کوری صبا از نوع کوری روحی و روانی است که باعث می‌شود فرد هر آنچه را که پیرامونش می‌گذرد را درک نمی‌کند. بنابراین نباید کوری را یک بیماری و یا رخداد نامبارک بدانیم بلکه این کوری به دلیل فاصله‌ای است که انسان از دین داشته است بنابراین با ذکر «یالطیف» و پناه جستن به دین بینایی‌اش را بدست می‌آورد.

صبا، صدای عبدل را می‌شنود. عبدل از او می‌خواهد ذکر یا لطیف بگوید: «آن قدر وحشت زده بودم، که بدون هیچ اعتراضی شروع کردم به تکرار عبارت: «یا لطیف!»» (زاهدی، ۱۳۹۱: ۶۴۶) بینایی‌اش باز می‌گردد و آگاهی‌اش تغییر می‌کند. صحنه عوض می‌شود. صبا به توصیه عبدل بر ذکر یا لطیف مداومت می‌ورزد و به تدریج ستاره‌هایی را می‌بیند که در تاریکی چشمک می‌زنند. (زاهدی، ۱۳۹۱: ۶۴۹) عبدل را در دل تاریکی می‌بیند. «مردی در دل تاریکی!... هیچ منظره‌ای در اطراف او نبود» (زاهدی، ۱۳۹۱: ۶۴۹). انگشتی را که نگین فیروزه‌ای دارد از دست خود درمی‌آورد و به دست صبا می‌کند. حلقه انگشتی نماد قدرت و پیوندی است که هیچ چیز نمی‌تواند آن را از هم بگسلد. (شوالیه و گربران، ۱۳۸۸: ج ۳: ۲۳) عبدل

با این انگشتر میان صبا و عالم غیب و انوار رحمانی پیوند ایجاد می‌کند. صبا در اقیانوس ناپیدا کرانه‌ای از آتش فرو می‌رود و به درکات دوزخ الهی می‌افتد. صدای عبدل را می‌شنود. «حالا برای رهایی از آتش دوزخ، به آن انگشتری توجه کن و ذکر یا لطیف بگو!... این ذکر رو وجود مقدس سیدالشهدا (ع) داده...» (زاهدی، ۱۳۹۱: ۶۶۶) عبدل از صبا می‌خواهد بر آگاهی‌اش تمرکز کند تا به جهان واقعیت قدم بگذارد. «تو باید به کمک تمرکز بر آگاهی‌ات، ما را به جایی ببری که باید باشیم:... به واقعیت!...» (زاهدی، ۱۳۹۱: ۶۴۹) صبا به عالم واقعیت قدم می‌گذارد. پرده دیگری از واقعیت‌ها بر او آشکار می‌گردد و فریبکاری سایه‌های شیطانی چون سرمه و بابک هجران و دسیسه‌هایشان برای نابودی خاندان حشمتی بر او آشکار می‌شود. از این شهود منقلب می‌گردد، خشم به همراه یأس و حسرت و پشیمانی بر او چیره می‌شود و به خوابی عمیق و بی‌رویا فرو می‌رود. (زاهدی، ۱۳۹۱: ۶۹۰) هنگامی که چشم باز می‌کند دوباره خود را در واقعیت اولیه و اصلی زندگی، در آپارتمان خود می‌بیند.

۲-۳. نقاب

نقاب، مربوط به خود آگاه فرد است و نقشی است که فرد آگاهانه ایفا می‌کند. نقاب، آن هویتی است که ما در برابر دیگران از خود نشان می‌دهیم. «در بسیاری موقعیت‌ها ما هویت‌مان را با اجرای یک نقش در زندگی یا برخورداری از یک حرفه و شغل مشخص می‌کنیم، یا هم‌رنگ جامعه می‌شویم، یا خود را در پس یک نقاب پنهان می‌سازیم و یا ظاهرسازی می‌کنیم.» (بیلکسر، ۱۳۸۴: ۵۹) برخلاف بازتاب کهن الگوهایی چون آنیما، سایه، پیرخرد و مانند آن، در رمان‌های زاهدی، کهن الگوی نقاب، تنها در رمان تصرف توجه پژوهش‌گر را به خود جلب می‌کند.

صبا تحت تأثیر آنیمای منفی روان خود، سرمه، از جنبه‌های نیک فاصله گرفته است. نقاب بی‌دینی و کفر بر چهره زده تا به واسطه پیوند با سرمه میل به کسب ثروت را در خود برآورده سازد. او کافی است خواسته‌های شیطانی را بپذیرد و نقاب مطلوب شیطان را بر چهره داشته باشد. چنان‌که گفته‌اند: «نقاب هر آن چیزی است که نیاز هویت کاذب انسان است و سبب سازگاری موقت و ظاهری با محیط می‌شود.» (الدروبی، ۱۹۷۱: ۸۷) صبا با استفاده نقاب الحاد، برگزیده و سیادت خود که در کودکی خادم مجالس امام حسین (ع) بوده، پشت می‌کند. «فرسنگ‌ها با آن فرهنگ فاصله گرفته بودم، و افکار و عقاید دیگری را در سر می‌پروراندم.» (زاهدی، ۱۳۹۱: ۹۳) او می‌کوشد حقیقت ارادت خود را به امامان پنهان کند و این خود نوعی از نقاب است که صبا بر

چهره دارد. «اعتقاد مادی گرایانه من، ربطی به علایقم به عاشورا نداشت، مبارزه دلیرانه حسین و ابوالفضل و همه مردان عاشورایی، همیشه مرا تحت تأثیر قرار می‌داد؛ و من همیشه باید این اثر پذیری را پنهان می‌کردم... بی دینی کجا و گریه برای امام حسین کجا؟» (همان: ۱۴۴) حضور دائمی این نقاب بی ایمانی بر چهره صبا او را به مسیر تنگ می‌کشاند. نیروهایی از عالم غیب صبا را در کام ناخودآگاهش می‌کشاند تا با مواجهه با سایه‌های درون و آئیمای مثبت و منفی خود، تولدی دوباره یابد و نقاب بی-ایمانی را از چهره بی‌افکند و تکامل فردیت یابد. هنگامی که صبا از جهان ناخودآگاه پا به خود آگاه خود می‌گذارد باورهای دینی دوباره در او زنده می‌شود و می‌کوشد از اسارت نقاب پیشین خود رهایی یابد. «تصمیم گرفتم به خدا توکل کنم، مولای شهیدم آقا ابی عبدالله را به شفاعت بگیرم، و خودم را به نیروی الهی بسپارم.» (زاهدی، ۱۳۹۱: ۷۳۱)

اگر هر فردی نقاب منفی خود را کنار بزند چه بسا زودتر به کمال و تعادل روانی دست یابد. او باید نقاب مثبتی کسب نماید تا هویت فردی خود را از دست ندهد. در رمان تصرف، بنفشه، شخصیتی است که ضمن حفظ هویت فردی، قادر به ایفای نقش خود به گونه‌ای متعادل است. این تعادل جهت دستیابی به «خود»؛ یعنی کلیت و تعادل روان لازم است. او جنبه مثبت و مفید نقاب را کسب کرده و از آسیب جنبه منفی آن به دور است. با نقش و نقاب خود یگانه نشده، و در نتیجه گرفتار غرور و خودبینی و بی‌هویتی فردی نیست. «بنفشه، آن قدر فروتن و مهربان بود، که گویی هیچ مزیتی بر دیگران نداشت.» (زاهدی، ۱۳۹۱: ۲۹) به نظر یونگ یک پزشک، سیاست‌مدار، تاجر، هنرپیشه و دیگران باید آن چه را جامعه از آن‌ها انتظار دارد ایفا کنند تا بتوانند به نقاب مطلوب دست یابند. بنفشه نقش اجتماعی خود را در جامعه به خوبی ایفا می‌کند و وظایف و تکالیف مربوط به آن را انجام می‌دهد. نقاب مثبتی دارد و آن را تا پایان داستان حفظ می‌کند. در رمان تصرف، در توصیف نقش اجتماعی بنفشه که در حقیقت نقاب اوست، وی را نویسنده، شاعر، نقاش، خوشنویس و اهل مطالعه معرفی می‌کند و چهره مثبت و محبوب او را نشان می‌دهد. «همه محسناتی را که دختران هم سن او داشتند، یک جا دارا بود؛ بی آن که از نواقص آن‌ها سهمی برده باشد.» (زاهدی، ۱۳۹۱: ۲۲) سرمه مانند یک هنرپیشه بسیار باتجربه با زدن نقاب مهربانی، مظلوم‌نمایی، کاملاً موفق به جلب اعتماد صبا می‌شود. متأسفانه صبا فریب نقاب‌های فریبده او را می‌خورد و خوب را از بد تشخیص نمی‌دهد. صبا، سرمه را دوست دارد و هم اوست که صبا را تا مرز نابودی می‌برد. صبا در انتها متوجه می‌شود که سرمه از مریدان شیطان است و خود را در پشت نقابی از

فریب پنهان کرده است. «دیگر دست سرمه را خوانده بودم و می دانستم که یکی از مریدان شیطان است.» (زاهدی، ۱۳۹۱: ۷۳۴)

۳-۳. سایه‌های روان سید صبا حشمتی

صبا از لحاظ روحی بی‌قرار و آشفته است و در زندگی خود گرفتار سایه‌های درونی خود شده است. نیروی شر و شیطانی‌ای در ناخودآگاه و آگاهی صبا پیوسته حضور دارد. با او سخن می‌گوید و گاه با ماهیتی جسمانی بر صبا ظاهر می‌گردد. صبا او را عمرو می‌نامد. (ر.ک زاهدی، ۱۳۹۱: ۲۳۷) و عمرو، در ذهن صبا باورهای منفی را برجسته می‌کند. «هیچ کس برای سیادت تَره خورد نمی‌کنه...» (زاهدی، ۱۳۹۱: ۳۴۷) و در مقابل او، زید که نماینده الوهیت است در برابر افکاری که عمرو بر ذهن صبا متبادر می‌کند می‌ایستد: «سیادت تو را نجات می‌دهد» (زاهدی، ۱۳۹۰: ۳۴۸) و در تلاش است، سایه عمرو را از آگاهی صبا دور کند. (ر.ک زاهدی، ۱۳۹۱: ۱۲۰) عمر، صبا را به تبعیت از امیال شیطانی بابک هجران دعوت می‌کند. «عمر لبخندی زد و از من خواست پیشنهادشان را بپذیرم» (زاهدی، ۱۳۹۱: ۲۴۷)

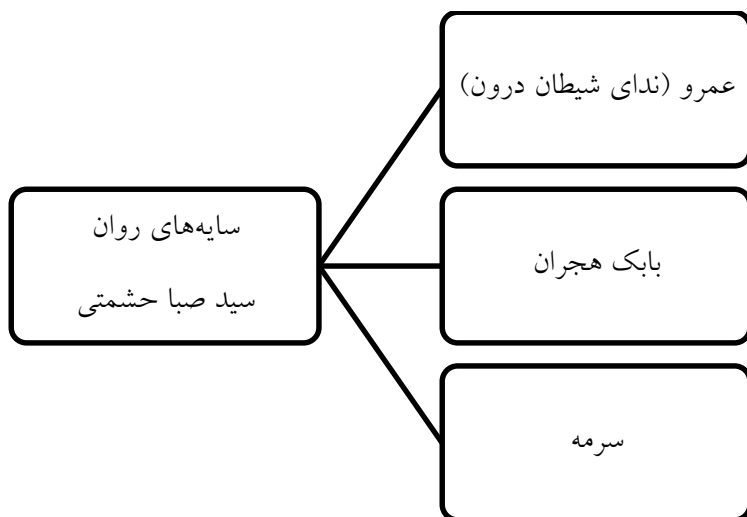
بابک هجران ملک طاووسی، شخصیتی سایه‌ای و تاریک دارد. او تمثیلی از خود شیطان است که ماهیتی انسانی یافته است و صبا را ملزم به پذیرفتن خواسته‌های خود می‌کند. او، ملک طاووسی است و طاووس همان پرنده‌ای است که شیطان به یاری او وارد بهشت شد و آدم را فریب داد. و او را از عالم بالا به حوضیض کشاند. بابک هجران نیز به دنبال نابودی صبا به عنوان وارث خاندان حشمتی است. بابک، شرط ازدواج صبا با سرمه را ثروتمند شدن صبا می‌داند. از نظر یونگ، سایه مسئول تمایلات

گناه آلود و اهریمنی مانند عشق به مادیات، میل به قدرت و مانند آن است. این برانگیختن صبا برای کسب ثروت از هر راهی، توسط بابک شخصیت او را با سایه پیوند می‌دهد. بابک از صبا می‌خواهد برای وصال با سرمه و رسیدن به قدرت و ثروت باید قرآن را به آتش بکشد. «سایه سرچشمه همه گناهان و تقصیرهاست.» (شمیسا، ۱۳۷۱: ۷۳). میلتون نیز در بهشت گمشده سایه را به صورت شیطان فرا افکنده کرده است. (همان) بابک هجران، نماد منفی سایه و از تبار شیطان است. خانه او نماد پهنه تاریک ناخودآگاه است که سایه در آن پنهان شده است. بابک هجران با وسوسه صبا برای بدست آوردن ثروت بسیار، سعی می‌کند قهرمان را در سلطه خود بگیرد و به یاری او دوباره بر خودآگاه غلبه کند. بابک هجران به عنوان نیروی اهریمنی به سادگی نمی‌تواند بر خودآگاه صبا، غلبه کند، در صدد نزدیک شدن به او و برقراری پیوند با وی بر می‌آید. در نتیجه سرمه را که زنی اغواگر و همسر خود اوست به سراغ صبا می‌فرستد. تأویل سرمه به نفس اماره با «سایه» در اندیشه یونگ نزدیکی نسبی دارد. و صبا در دام نفس اماره قرار می‌گیرد. پدر، مادر و دوستان صبا همگی صبا را از دل سپردن به سرمه بر حذر می‌دارند. آنان را می‌توان نماد عقل دانست که صبا را از سرمه که نمودی از نفس اماره است باز می‌دارند. ادبیات عرفانی ما از سایه به شیطان نفس یاد کرده‌اند. (شمیسا، ۱۳۷۱: ۷۳)

پیوند میان صبا و سرمه، نیروی سایه را افزایش می‌دهد. پس از این پیوند، و ورود صبا به خانه بابک هجران که پهنه تاریک ناخودآگاه است، سایه نیرو می‌گیرد و می‌کوشد بر شخصیت اصلی داستان تسلط کامل یابد. کشمکش و ستیزه بین نیروهای خودآگاه و ناخودآگاه بیشتر می‌شود. خانه پدری، پدر و مادر و عموی صبا نماد خودآگاه و صبا، قهرمان آن است و خانه بابک هجران نماد ناخودآگاه و بابک و سرمه نیروهای منفی‌اند. این دو نیروی منفی سایه، در صدد نپرنگ برآمده و صبا را با فریب به خانه خود می‌کشاند. وقتی صبا به آیین بابک روی می‌آورد قدرت شفا بخشی می‌یابد و ثروت بسیاری به دست می‌آورد. ویلایی در خیابان فرشته، پاساژی تجاری، حسابی پر از پول در سوئیس و غیره در پایان داستان صبا به یاری نماینده حق و پیرخرد ماهیت سایه خود را که بابک هجران و عمر است، می‌شناسد و می‌فهمد بابک همان شیطان و نیروی شر است. سایه او را از یاد خدا غافل کرده است. سایه، صبا را رها نمی‌کند؛ زیرا سایه نیروی ناخودآگاه و بالقوه است و بالفعل شدن و نیرو یافتن آنها بستگی به خودآگاه قهرمان دارد. در عالم خودآگاه دوباره به دنبال بابک هجران می‌رود تا درباره واقعیت وجود او بیشتر

بداند. اما دوباره گرفتار بابک هجران و خواسته‌های هم‌کیشان او می‌شود. سایه از او می‌خواهد که کتاب میراث خاندان حشمتی را به او بدهد و در روز عاشورا به صف عزاداران حسینی بزند و گر نه جان بنفشه به خطر می‌افتد. «قدرت سایه بیش از نیروی قهرمان است. پس او باید به قدرت برتر گردن نهد و به گونه‌ای نمادین به خاک سپرده شود، خاکی که یادآور کهن الگوی مادر است.» (اقبال و دیگران، ۱۳۸۶: ۷۹) سایه بر صبا غلبه می‌کند. او در یک انفجار در روز عاشورا کشته می‌شود ولی در آستانه دفن شدن، حیات دوباره می‌یابد.

سایه فقط حاوی عناصر منفی نیست؛ بلکه به قول یونگ دارای کیفیات خوب نیز هست. مانند غرایز متعارف، واکنش‌های مقتضی، تلقی‌های واقع بینانه، انگیزه‌های خلاقانه و غیره. (یافه، ۱۳۹۰: ۲۲۴) ندایی درونی گاه و بی‌گاه ویژگی‌های نیک صبا را به او یادآوری می‌کند. «سید!... تو موحدی؛... شیعه حیدر کراری؛... دوستدار فدایی سالار شهیدانی و غیره» (زاهدی، ۱۳۹۱: ۴۷۳) صبا از قلمرو ناشناخته‌ها و حجاب‌های ظلمانی و دیو نفس عبور می‌کند و آمادگی لازم برای روبه‌رو شدن با آنیمای خویش را کسب می‌کند. زیرا «پیش از شناختن سایه، روبه‌رو شدن با آنیما که نزدیک‌ترین چهره پنهان در پس سایه و برخوردار از نیروهای افسون و تسخیر است، ممکن نیست.» (یاوری، ۱۳۸۷: ۱۴۵). پس در روند خودشناسی و کسب هویت و روبه‌رو شدن با آنیما نخستین شرط لازم، رو در رویی و آگاهی از وجود سایه است.

۳-۴. یگانه‌های دوسویۀ آنیما (بنفشه و سرمه)

تعداد کمی از مردان با آنیمای خود کاملاً آشنا می‌شوند؛ زیرا این تکلیف به شهامت زیادی نیاز دارد و حتی از آشنا شدن با سایه نیز دشوارتر است. از این رو در آزمون‌های کهن الگویی نبرد با زنان جادوگر و فریبنده و شناخت زنان آفریننده و یاری‌گر و پذیرفتن راهنمایی‌های آن‌ها به معنای روبرو شدن قهرمان با آنیما و جنبه‌های مختلف آن است. یونگ معتقد است، «آنیما در سیر فردیت آشکار می‌شود و در نقش واسطه ذهن و ناخودآگاه، مرد را با خواسته‌ها و ارزش‌های درونی‌اش آشنا و هماهنگ می‌کند.» (یونگ، ۱۳۹۲: ۲۸۶) معمولاً پس از شناخت سایه یا بخش‌هایی از آن، قهرمان مسیر تفرد، دومین آزمون که پشت سر می‌نهد شناخت آنیما و انتخاب عملکردی متناسب با آن است. در روان‌شناسی یونگ دومین آزمون شهامت مرد، تشخیص دادن آنیمای خویش است. تکلیفی که بعد از این که او به سایه‌اش پی برده باشد، می‌تواند به آن دست یابد. (فیست، ۱۳۸۸: ۱۲۹) رمان تصرف را می‌توان نمایش جنبه‌ها و کارکردهای متفاوت آنیما روان آدمی دانست. دو قطبی بودن خصوصیت ذاتی کهن الگوهاست. در این داستان نیز با دو نوع آنیما مواجهیم. بنفشه و سرمه جنبه‌های دو سویه یک صورت نوعی واحد؛ یعنی آنیما محسوب می‌شوند. این دو را می‌توان دو رویه یک سکه دانست.

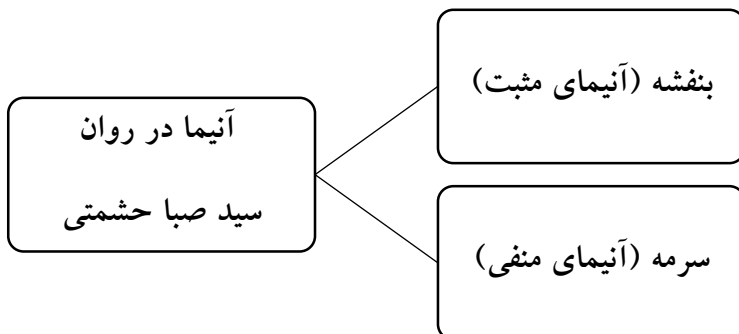
بنفشه آنیمای مثبت و سرمه آنیمای مخرب صبا است. بنفشه می‌کوشد صبا را به سوی معنویت و خویشتن فراموش شده خود هدایت کند و سرمه در تلاش است صبا را به سمت لذت‌های مخرب دنیوی

و دم را غنیمت شمردن ببرد. صبا در زیبایی بنفشه را ستایش می‌کند. (ر.ک زاهدی، ۱۳۹۱: ۲۳) و او را چون قدیسی می‌داند؛ ولی افکار بنفشه را با نظریات خود هم سو نمی‌داند «بنفشه از یک کاریزما برخوردار بود، و مانند قدیسی که هاله‌ای از نور، در اطراف سرش دارد، همه را تحت تأثیر قرار می‌داد.» (زاهدی، ۱۳۹۱: ۲۳). بنفشه، دختر عموی صبا، بانویی خردمند و مظهر پاکدامنی است. جدّ اعلا وصیت نموده صبا با او ازدواج کند ولی صبا حاضر به آغاز زندگی مشترک با او نیست. صبا همیشه در برابر کمالات بنفشه، خود را خرد و کوچک می‌بیند. «او از کمالی برخوردار بود که نه فقط سایر زنان زندگی‌ام از آن بی‌بهره بودند، که حتی خود من هم نمی‌توانستم شخصیتم را کمال بخشم و به گرد پای او برسم.» (زاهدی، ۱۳۹۱: ۵۰) «وقتی با او حرف می‌زدم، سخت دستپاچه می‌شدم و زبانم می‌گرفت. او تنها موجود روی زمین بود، که وقتی طرف صحبتم قرار می‌گرفت، دچار لکنت می‌شدم.» (زاهدی، ۱۳۹۱: ۲۱)

بنفشه عاشقانه صبا را دوست دارد و در دوران آشفته‌گی روحی به او کمک می‌کند. دختری مهربان که یادآور کهن الگوی «مادر» هم هست. «صفات منسوب به مادر مثالی عبارتند از: شوق و شفقت مادرانه، قدرت جادویی زنانه، فرزاندگی و رفعت روحانی، که برتر از دلیل و برهان است، هر غریزه و انگیزه‌یاری دهنده، هر آنچه مهربان است، هر آنچه می‌پروراند و مراقبت می‌کند، هر آنچه رشد و باروری را در بر می‌گیرد.» (یونگ، ۱۳۶۸: ۲۷) بنفشه الهام بخش و امید آفرین است، همواره نگران صبا است، شوق و شفقت مادرانه دارد. چنان که برای دختر صبا، نوازش، چون مادری مهربان است. نقش او دمیدن روح امید، عشق و زندگی است. ترک بنفشه به معنای ترک زندگی و بریدن از اصل است. از نشانه‌های این که بنفشه آیمای مؤثر در ناخودآگاه صبا است سخن خود صبا است که به توجهش به بنفشه اشاره دارد. «تا وقتی بنفشه را داشتم، هیچ غمی نداشتم. هیچ کمبودی احساس نمی‌کردم. بر تارک دنیا گام می‌نهادم، و نمی‌دانستم که همه این‌ها ارمغان عشق است؛ عشق بنفشه...» (زاهدی، ۱۳۹۱: ۳۶۴) صبا به همسرش بنفشه بی‌توجه است و نتیجه این مغفول گذاشتن آیمای مثبت - که وسیله ارتباط سازنده بین من و ناخودآگاهش است - روی آوردن به سرمه، آیمای منفی است. سرمه برخلاف بنفشه که دختر عموی صباست زنی بیگانه است و داستان درباره نحوه آشنایی این دو باهم اصلاً سخن نمی‌گوید. بیگانه بودن او می‌تواند رمزی از بخش پنهان و مخفی و ناشناخته روان؛ یعنی ناخود آگاه را نشان دهد.

با دسیسه‌های سرمه، صبا به بنفشه بدبین می‌شود و مهر او را در دلش می‌کشد. (ر.ک زاهدی، ۱۳۹۱: ۲۸۱-۲۸۸) این شکست موقتی آنیمای مثبت در برابر آنیمای مخرب است. نقاب‌ها و سایه، جایی برای هدایت‌های آنیما که لازمه رسیدن به موفقیت در تفرّد است، باقی نگذاشته است. «این همان مرحله ای است که آنیمای مثبت به شخص اجازه می‌دهد خواسته‌های آنیمای منفی را برآورده کند تا در نهایت به پوشالی و گذرا بودن آنها پی ببرد. این مرحله، مرحله عبرت آموزی غیرمستقیم آنیمای مثبت به سید صبا حشمتی است. «خیال می‌کردم که من ذاتاً کامل و شاد و سلامتیم. اما حالا می‌فهمیدم من از خودم هیچی نداشتم. هر چه بود، همه از بنفشه بود. او بود، که مرا به کمال می‌رساند. بی او، خالی خالی بودم. تهی از بود و نبود.» (زاهدی، ۱۳۹۱: ۳۶۴) سرمه، آنیمای منفی و مخربی است که گمراه کردن یک مرد و بازداشتن او از کمال، ویژگی اوست. او تلاش می‌کند ذهن صبا را از راه بردن به ارزش‌های عمیق درونی بازدارد. عشق جنسی و شهوت آلود، از دیگر جلوه‌های منفی این نماد را نشان می‌دهد. سرمه سرنمون شهوت‌رانی، دروغ و ناراستی و پلیدهای زنانه در رمان تصرف است. (ر.ک زاهدی، ۱۳۹۱: ۴۷) طبق نظریات یونگ آنیما در وجه مخرب به شکل زنان پتیاره، ساحر و فریبکار جلوه می‌کنند. (فوردهام، ۱۳۷۴: ۸۹)

سید صبا حشمتی ابتدا به خواسته‌های آنیمای منفی جواب داده و در نتیجه، این آنیما روز به روز قوی‌تر شده و صبا را مقهور هیجانانگیز غیر قابل کنترل کرده است؛ اما در مسیر تفرّد سید صبا حشمتی به یاری رویایی‌بینی عدل که تمثیلی از پیرخرد است، از ماهیت شیطانی آنیمای منفی آگاه می‌شود. رازهای پنهان آشکار می‌گردد و در می‌یابد آگاهی اش نسبت به بنفشه توسط نیروهای شیطانی دستکاری و سبب بدبینی او به دخترعمویش شده است. (ر.ک زاهدی، ۱۳۹۱: ۱۹۵) عشق به بنفشه در صبا زنده می‌شود. «دل‌تنگ شنیدن صدایش بودم، و از این دل‌تنگی احساس شرم داشتم. اما هر قدر شنیدن صدایش برایم اهمیت داشت، دیدنش صدها برابر مهم‌تر بود. نمی‌فهمیدم این احساس نیاز، از کجا ناشی می‌شد. بخش عظیمی از وجودم، شاید تمامیت آن، خارج از اختیار من، وابسته او بود.» (زاهدی، ۱۳۹۱: ۳۶۴) «عشق» کهن الگویی است که در به سرانجام رساندن فردیت تأثیر گذار است. عشق به بنفشه که آنیمای سازنده‌ای در این داستان است. نوید زنده بودن صبا به بنفشه در پایان داستان، می‌تواند نمادی از پیوند دوباره صبا با آنیمای مثبتش باشد. «بنفشه!... شوهرت زنده ست؛... صبا زنده ست» (زاهدی، ۱۳۹۱: ۷۴۴).

۳-۵. پیرخرد و سید صبا

پیرخرد، همان اندیشه هدف‌دار و خرد ذاتی است که از ناخودآگاه سر بر می‌آورد و در مواقع حیاتی و شرایط حساس تصمیم‌گیری، خود را برای فرد در هیأت‌های مختلف نشان می‌دهد و گره‌گشا و راهنمای وی در آوردگاه‌های دشوار می‌شود. ندایی ملکوتی چون فرشته‌ای در افکار صبا ظاهر می‌گردد و خود را «زید» می‌نامد. این ندای درونی به تدریج شماییلی انسانی می‌یابد، انسانی که کسی جز سید صبا قادر به دیدن او نیست. زید، پرده‌ای از عالم غیب است: «داری پرده‌ای از عالم غیب رو مشاهده می‌کنی.» (زاهدی، ۱۳۹۱: ۳۱۲) زید چون پیری فرزانه درباره نیروی اهریمنی عمرو، که پیوسته صبا را تشویق به پیروی از خواسته‌های بابک هجران می‌کند، هشدار می‌دهد «غیر از تو، هیچ کس نمی‌تونه عمرو رو ببینه، ولی بابک هجران و دختر برادرش سرمه اون می‌بینند... خیلی مواظب اونا باش!» (زاهدی، ۱۳۹۱: ۳۱۶) زید گویی همان نفس ناطقه است. عنصری عالی که با روح ملکوتی در ارتباط است. زید، تفاوت خودش را با عمرو چون تفاوت نور و آتش می‌داند. (زاهدی، ۱۳۹۱: ۳۱۴) و به صبا تأکید می‌کند که مبدا به قرآن بی‌حرمتی کند. (زاهدی، ۱۳۹۱: ۳۱۶)

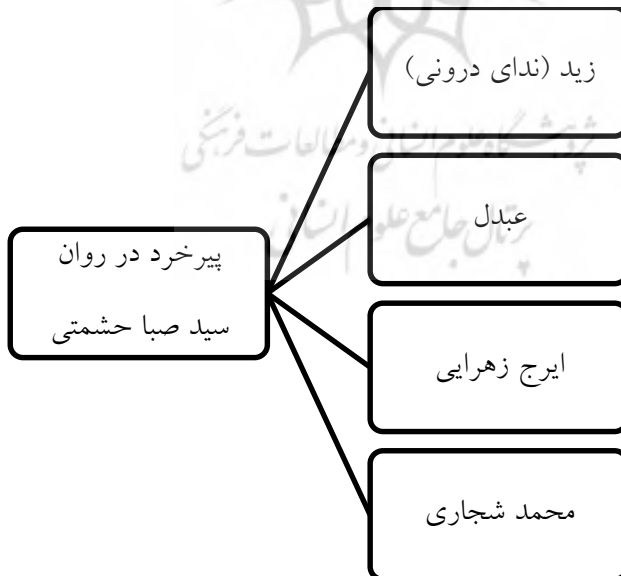
پیر خرد از طریق عقل برتر به او کمک می‌کند تا از سرنوشتی شوم نجات یابد. (یونگ، ۱۳۶۸: ۱۱۲) هنگامی که صبا تصمیم می‌گیرد قرآن را در خانه خود به آتش بکشد، فرستاده‌ای از عالم غیب به نام سید رضا افخمی به سراغ صبا می‌آید و او را از این کار بر حذر می‌دارد: «آتش سوزی نکن و چیزی رو نسوزون، که برای ابد با آتش محشور می‌شی!» (زاهدی، ۱۳۹۱: ۳۲۸) سید رضا افخمی گویی در ضمیر ناخودآگاه سید صبا به صورت بالقوه پنهان بوده و در زمان مقتضی فعلیت یافته است. بار دیگر

پیرفرزانه، این اندیشه‌گریزی و نهفته در ضمیر ناخودآگاه سید صبا، بر امام حسین (ع) فرافکنی می‌شود و این بار در نقطه‌ای از ادراک بنفشه به عنینت می‌رسد. امام حسین (ع) به خواب بنفشه می‌آید و از بنفشه می‌خواهد قرآن را از سید صبا پس بگیرد. «این قرآن را از سید صبا بگیر» (زاهدی، ۱۳۹۱: ۳۴۸) در این قسمت داستان «آنیما در این جا واسطه پیوستن به پیر دانا است. دیدار با آنیما، کهن الگوی پیر دانا را فعال می‌کند.» (یاوری، ۱۳۸۷: ۱۲۴)

پیر خرد تجسم معنویات در قالب و چهره یک انسان است. او از یک سو، نماینده علم، بینش، خرد، ذکاوت و اشراق است و از سوی دیگر، خصایص اخلاقی‌ای چون اراده مستحکم و آمادگی برای کمک به دیگران را در خود دارد. «سید هادی شجاری» در رمان تصرف صاحب تمامی این صفات ذکر شده است. او صاحب انتشارات «اندیشه» و ناشر اشعار بنفشه است. صبا، شجاری را آرام‌بخش و تسکین‌دهنده می‌داند. «چشمانش به نحو مغناطیس‌واری، اشعه‌های مثبت و آرام‌بخشی را به طرفم ساطع می‌کرد، و تسکینم می‌داد.» (زاهدی، ۱۳۹۱: ۳۴۳) شجاری دانا بر تعالیم قرآن است و با استناد به آیات قرآن درباره فریب شیطان به صبا هشدار می‌دهد و آن را نتیجه غفلت از یاد خداوند می‌داند. شجاری از تهدید نیروهای شیطانی صبا را آگاه می‌سازد. (زاهدی، ۱۳۹۱: ۵۶۲-۵۶۳) او از صبا می‌خواهد به خداوند توکل کند: «به خدا توکل کن و جدت رو به شفاعت بطلب!...» (زاهدی، ۱۳۹۱: ۵۳۷) شجاری، صبا را به منزل ایرج زهرایی می‌برد. او که نویسنده و آگاه بر عالم غیب است، به واسطه آشنایی با شجاری و بنفشه از سال‌ها پیش صبا را می‌شناسد. اولین کسی که در مورد «شیطان» به صبا هشدار داده، ایرج زهرایی بوده است. (زاهدی، ۱۳۹۱: ۴۱۷) اما صبا همواره به او بی‌توجه بوده و حاضر به ملاقات با او نبوده است. زهرایی پیشتر به واسطه بنفشه به صبا توصیه می‌کرده که برای آشنایی با مفهوم روح، نشانه و شیطان در جلسات آزاد استاد افشار طوس شرکت کند تا به بینشی علمی در این زمینه دست یابد. ولی صبا از شناخت نیروهای مثبت و یاری‌گر در مانده است و همواره زهرایی را مزاحم می‌دانسته است.

صبا در منزل زهرایی با مریدان آیت الله نعمتی لنگرودی آشنا می‌شود. «آن‌ها از «هدف مشترک» گروه خودشان حرف زدند. هدف آن‌ها رسیدن به کمال، و واصل شدن به خداوند بود. در دستیابی به این هدف، با نیروهای شیطانی مبارزه می‌کردند، و به کسانی که در خطر بلعیده شدن توسط شیطان قرار داشتند، یاری می‌رساندند.» (زاهدی، ۱۳۹۱: ۵۸۷) صبا با حاج آقا نعمتی ملاقات می‌کند و در می‌یابد پیرمردی که سال‌ها قبل به شمایل یک سقا در امامزاده طاهر به سراغ او آمده بود و از نیرنگ‌های شیطانی

با او سخن گفته بود، همان حاج آقا نعمتی بوده است. «امیدوارم که حق تعالی تو رو یاری کنه و کیمیای شهادت آقا قمر بنی هاشم رو برای مولایش سیدالشهدا کشف کنی؛ شاید جرقه‌ای از نور اون کیمیا، به تو هم برسه و رستگارت کنه. کیمیا؛ یعنی تبدیل مس وجود انسان به طلا... کیمیاگر، انسان معمولی و بی‌ارزش رو تبدیل می‌کنه به انسان کامل» (زاهدی، ۱۳۹۱: ۶۲۰ - ۶۲۱). کهن الگوی مرشد ممکن است چند وجهی باشد؛ یعنی چند شخصیت نقش مرشد را ایفا کنند و به قهرمان تعلیم دهند. (وگلر، ۱۳۹۰: ۶۱ / ۶۵) چنان که در رمان تصرف افراد بسیاری نقش پیرخرد را برای شخصیت اصلی داستان، سیدصباحشمتی، داشته‌اند و مأمور به نجات او از دام شیطان بوده‌اند. «سید حسن فرجه‌ای» به خواست عبدل، بر سر راه سید صبا قرار می‌گیرد. فرجه‌ای بر روی نیمکتی در پارک خیابان بهارشیراز نشسته است و این بار کتابی به نام «تسخیر» که نوشته خود اوست به دست دارد و درباره تصرف روح انسان توسط شیطان، با صبا سخن می‌گوید. (زاهدی، ۱۳۹۱: ۲۷۷ - ۲۷۱) عبدل در رمان خانه پریان یک رویابین است. هنگامی که صبا در عالم ناخودآگاه گرفتار آگاهی‌های مختلف می‌شود، او در عالم رویا که مؤثرترین نوع ارتباط ناخودآگاه با عالم خودآگاهی است بر صبا ظاهر می‌شود و او را یاری می‌کند. «بدون اینکه بترسی یا دستپاچه بشی و آرامشت رو از دست بدی، شروع کن به گفتن ذکر یا لطیف و... انگشت زیبای فیروزه ای را از انگشت کوچک دست چپش بیرون آورد، و به سوی من گرفت..» (زاهدی، ۱۳۹۱: ۶۵۴)

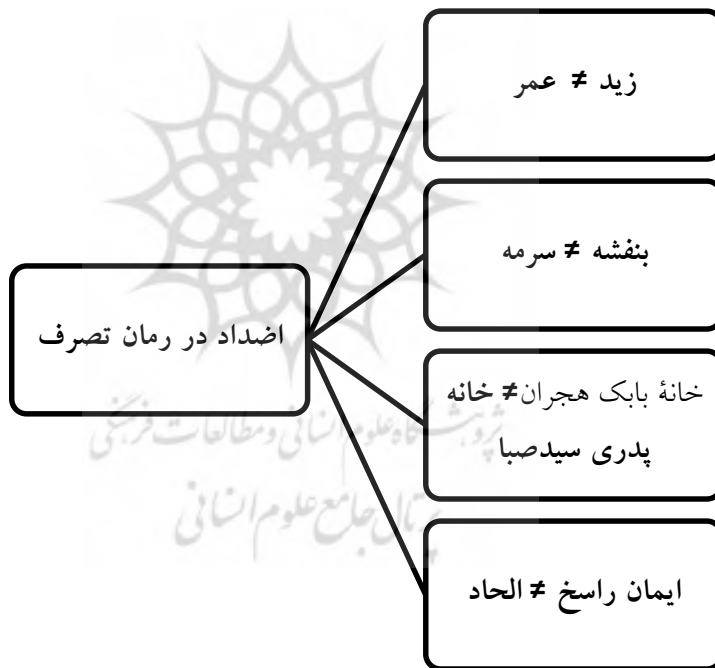

۳-۶. نیروهای متضاد

رمان تصرف، بستر نمایش اضداد و روایت کشمکش نیروهای متضاد در خودآگاه و ناخودآگاه شخصیت اصلی داستان است. در خودآگاه، سید صبا حشمتی، پشت به خیر نموده است و به سوی نیروی شر و شیطانی روی می‌آورد. او در کودکی خادم مجالس روضه امام حسین (ع) بوده است. یونگ کودک را نماد کمال و تمامیت می‌داند. (ر.ک یونگ، ۱۳۸۷: ۳۳۱). سید صبا، در کودکی در مقام تعادل و تفرد بوده است ولی در حفظ این تمامیت کوشا نبوده و در جوانی از قلّه‌های کمال سقوط کرده و باورهای دینی و الهی خود را از دست داده است. «من لایبک و ضد مذهب بودم، و کم‌ترین اعتقادی به رویدادهای ماوراء طبیعی نداشتم.» (زاهدی، ۱۳۹۱: ۴۲) این سقوط خود نشانه‌ی اضداد است و ثابت می‌کند در روان انسان، همواره نیروهای منفی و ویران‌گر نهفته و در کمین‌اند و خودآگاه شخص را تهدید می‌کنند. «احساس می‌کردم نوعی خطر بالقوه و غارت‌گر تهدیدم می‌کند، که فقط برای بلعیدن من دهان گشوده است.» (زاهدی، ۱۳۹۱: ۲۵) بابک هجران، سابه‌ای است از وجود سید صبا که فعلیت یافته و خود را به خودآگاه شخصیت اصلی داستان رسانده است. او نمونه‌ی نیروهای اهریمنی است که در برابر خانواده سید صبا که نمودی از نیروهای اهورایی هستند، قرار گرفته است. کشمکش و ستیزه بین نیروهای خودآگاه و ناخودآگاه بیشتر می‌شود. خانه پدری، پدر و مادر و عموی صبا نماد خودآگاه و صبا، قهرمان آن است و خانه بابک هجران نماد ناخودآگاه و بابک و سرمه نیروهای منفی‌اند. این دو نیروی منفی سایه در صدد نیرنگ بر آمده و صبا را با فریب به خانه خود می‌کشانند.

بنفشه و سرمه نیز دو شخصیت متضاد دیگر این داستانند که به عنوان آئینمای روان صبا از ناخودآگاه قدم به خودآگاه نهاده‌اند. بنفشه نمونه‌ی اعلای پاک و خردمندی در مقابل سرمه، نماد زنی اغواگر، با صفاتی شیطانی قرار دارد. در ناخودآگاه دو ندای متضاد درونی، صبا را به بدی و نیکی دعوت می‌کنند و کشمکش و تضادی درونی در او به وجود می‌آورند. قطب شر که عمر و نام دارد، صبا را به پیروی از نیروهای شیطانی برای کسب ثروت و پشت کردن به باورهای دینی خانواده‌اش، تشویق می‌کند و قطب خیر که زید نام دارد، شخصیت اصلی داستان را به دوری از انفاس شیطانی و تبعیت از آنان هدایت می‌کند. اصل اضداد با فرایند تفرد ارتباط تنگاتنگی دارد. در روان انسان، نیروهای متضاد و متقابل در کشمکش‌اند و شخص باید این کشمکش‌ها را بشناسد و به گونه‌ای مطلوب و خردپسند آنها را به تعادل

برساند. زیرا « غرض روی برگرداندن از آن چه منفی است، نیست؛ بلکه تجربه کردن و ادراک آن به کامل‌ترین نحو ممکن است. زیرا خودشناسی فرایندی است که به ساخت و ساز بیگانه یا غیری که در وجود ماست، رهنمون است.» (ستاری، ۱۳۸۶: ۳۹۵) و این راهی لغزان و دشوار است. گروهی در این کشمکش‌ها پیروز می‌شوند و به کمال می‌رسند و گروهی شکست می‌خورند یا از ادامه راه باز می‌مانند. صبا در مقابل پیرخرد سرکشی کرده و رهنمودهای او را نمی‌پذیرد و به کام شیطان فرو می‌رود. نیروهای خرد و آگاهی از همان آغاز تعلق سرمه و بابک هجران را به بخش منفی روان درک نموده‌اند. این نیروها که در داستان به صورت ندای درونی صبا، زید، نمود یافته، ویران‌گری و شیطانی بودن سرمه و بابک را به صبا گوش زد می‌کنند.

۳-۷. تولد دوباره

ماجرای گرفتار شدن صبا در دام شیطان و کفر او برخاسته از غباری است که با گذشت زمان میان صبا و باورهای دینی او بنشسته و او را گرفتار نفس آماره ساخته است. اگر از منظر نظریات یونگ این غبار را به جنبه‌های فراموش شده و ناشناخته ضمیر ناخودآگاه تعبیر کنیم، به تأویل اخیر نزدیک شده‌ایم.

سیدصبا در کودکی، در نقطه‌ای از کمال قرار داشته است. ولی در گذر از فردیت به یأس و پشت کردن به باورهای دینی رسیده است. هنگامی که آدمی به نیمه عمر رسید، نیاز به بازگشت به آغاز و غور در ژرفای ناخودآگاهی را احساس می‌کند. در این حین فرد باید از کشمکش بین عقل و قلب، مادیات و معنویات رهایی یابد. صبا در یک سیر انفسی بدون واهمه از عرف، سایه‌ها خود را می‌شناسد و کنار می‌زند. او یقین حاصل می‌کند که خواسته‌های آنیمای منفی (سرمه) بی‌ارزش است. صبا نیمه تاریک ناخودآگاه خود را شناخته و با این شیوه بین دو سویه روان؛ یعنی خودآگاه و ناخودآگاه آشتی ایجاد می‌کند. صبا، پس از بازگشت به سوی خودآگاهی همانند کسی است که حیاتی تازه یافته است. بر این اساس، گناه سید صبا حشمتی به نوعی رستگاری می‌انجامد که به تعبیر مایستر اکهارت «تولد دوباره خدا در جان» است.

صبا در آخرین تحولات در نقطه ادراکش، خود را در آتش می‌بیند. (زاهدی، ۱۳۹۱: ۶۶۷-۶۶۵) آتش نیز رمزی از ولادت مجدد است. «آتش، رمز مرگ و باززایی و از نمادهای تطهیر است. در نمادگرایی تمدن‌های اقوام باستان، آتش سرچشمه‌ای قدسی دارد و پرتوهای آن، بسان پرتوهای خورشید، رمز تولد دوباره، تطهیر و اشراق است.» (شوالیه، ۱۳۸۸، ج ۱: ۶۲) «از دیدگاه ایرانیان باستان، آتش تنها «ریمنی»ها را می‌سوزاند و اگر کسی از آزمایش آتش سربلند بیرون آید، نشانه پاکی و بی‌آلایشی اوست.» (نیکوبخت و دیگران، ۱۳۸۹: ۱۹۷) آتش گویی به همه تضادها، گناهان و فسادهای صبا خاتمه می‌دهد و پس از آن صبا را به دنیای خودآگاهی باز می‌گرداند. او مرگی نمادین را تجربه می‌کند که رستاخیزی دوباره را در پی دارد و جهل و کفر او به پایان می‌رسد. چنان که مسیح (ع) گفت: «به ملکوت آسمان نمی‌رسد مگر کسی که دوباره زاده شود.» (فروزانفر، ۱۳۷۰: ۹۶) سید صبا حشمتی در اثر انفجاری که در صف عزادارن حسینی در روز عاشورا اتفاق می‌افتد به مرگی جسمانی دچار می‌شود. او با شنیدن صدای قرآن و ملاقات با امام حسین (ع) در عالم ناخودآگاه از فضای ناهوشیار به بخش هوشیار و خودآگاه باز می‌گردد و دوباره ولادتی مجدد می‌یابد.

۴. نتیجه‌گیری

شخصیت اصلی رمان، سیدصبا حشمتی، باورهای دینی خود را از دست می‌دهد و در پی تنش روانی که برایش پیش می‌آید، سفر نمادین خود را در جهان ناخودآگاه پیش می‌گیرد. بنابراین در مسیر فردیت‌یابی و خود پروانی قرار می‌گیرد تا تمامیتی که با وجود باورهای دینی اش در کودکی داشته است، دوباره احیاء شود

و شایستگی حفظ میراث بزرگ خاندان حشمتی را بیابد. سید صبا که به نیمهٔ عمر خود رسیده، نیاز به بازگشت به آغاز و غور در ژرفای ناخودآگاهی خود داشت. او باید از کشمکش نیروهای متضاد در درون خود چون عقل و قلب، مادیات و معنویات رهایی یابد و آن‌ها را به تعادل برساند. در این راه پیرخرد که فرستاده‌ای از عالم غیب بود، به یاری او شتافت. صبا، ابتدا، در مقابل پیرخرد سرکشی کرد و رهنمودهای او را نپذیرفت و به کام شیطان فرو رفت. نیروهای خرد و آگاهی از همان آغاز تعلق سرمه و بابک هجران را به بخش منفی روان درک نموده بودند. این نیروها که در داستان به صورت ندای درونی صبا، زید، نمود یافته بودند، ویرانگری و شیطانی بودن سرمه و بابک را به صبا گوش زد می‌کردند. اما صبا توجهی به آن نداشت. صبا به عالم ناخودآگاه فروکشیده شد و در یک سیر انفسی قرار می‌گیرد. او در عمق تاریکی‌هایی که در آن اسیر شده بود یاری‌گری می‌طلبد. پیرخرد به یاری انوار الهی به سراغ او رفت. صبا که در ضمیر ناخودآگاه حقایق بر او آشکار شده، به یاری پیرخرد بدون واهمه سایه‌ها خود را شناخت و کنار زد. او یقین حاصل کرد که خواسته‌های آنیمای منفی‌اش، سرمه، پست و بی‌ارزش است. صبا نیمهٔ تاریک ناخودآگاه خود را شناخت و با این شیوه بین دو سویهٔ روان؛ یعنی خودآگاه و ناخودآگاه آشتی ایجاد کرد. صبا، پس از بازگشت به سوی خودآگاهی همانند کسی شد که حیاتی تازه یافته است. بر این اساس، گناه سید صبا حشمتی به نوعی رستگاری و تولد دوباره انجامید.

نویسنده با کهن‌الگوی تولد دوباره در این داستان به مخاطب خود نشان داد که ولادت مجدد در هر مرحله از زندگی و با هر باوری امکان‌پذیر است و آن چه اهمیت دارد، مرگ تعلقات دنیوی و توکل به حق است تا شخص در دنیای نیکی‌ها و پاکی‌ها متولد گردد. روح سید صبا باید تطهیر می‌یافت، کفر او به ایمان گرایید تا شایستگی نگهداری کتاب موروثی خاندان خود را بیابد. در رمان «تصرف»، قهرمان داستان (سید صبا حشمتی) در پی تش روانی که برای وی پیش می‌آید، سفر نمادین خود را در جهان ناخودآگاه پیش می‌گیرد و در نهایت به هماهنگی میان خودآگاهی و ناخودآگاهی می‌رسد. شخصیت اصلی رمان که فردی بی‌توجه نسبت به عالم معناست، در عالم خواب و رویا به سوی کسب کمال فراخوانده می‌شود و با گذر از مشکلات و سایه‌های درون و مواجهه با آنیمای سازنده و بازدارندهٔ درون و هدایت پیرخردمند، بین خودآگاه و ناخودآگاه خود هماهنگی ایجاد کرده و در نهایت خودشناسی و فرایند فردیت را با موفقیت به پایان می‌رساند و تولدی دوباره می‌یابد.

فهرست منابع

۱. قرآن کریم.
۲. آشتیانی، محسن. (۱۳۷۹). اسرار عددچهل در قرآن و روایات. قم: انتشارات فقه.
۳. آفاحسینی، حسین؛ حسینی، اشرف. (۱۳۸۹). نماد و جایگاه آن در بلاغت فارسی. بوستان ادب. دوره دوم. شماره دوم پیاپی ۱/۵۸. صص ۱-۳۰.
۴. ارنست جوویز؛ دالبی، ریز. (۱۳۵۰). اصول روانکاوی. ترجمه هاشم رضی. چاپ سوم. تهران: آسیا.
۵. اقبالی، ابراهیم. حسین قمری گیوی. سکینه مرادی. (۱۳۸۶) تحلیل داستان سیاوش بر پایه نظریات یونگ. پژوهش زبان و ادبیات فارسی. شماره هشتم. بهار و تابستان. صص ۸۵-۶۹
۶. الدرویی. سامی. (۱۹۷۱). علم النفس و الأدب. مصر: دارالمعارف.
۷. بروس، کوئن. (۱۳۷۶). درآمدی به جامعه شناسی. ترجمه محسن ثلاثی. تهران: نشر توتیا.
۸. بیلسکر، ریچارد. (۱۳۸۴). اندیشه یونگ. ترجمه حسین پاینده. چاپ اول. تهران: طرح نو.
۹. پاینده، حسین. (۱۳۸۵). نقد و دموکراسی ادبی (جستارهایی در نظریه و نقد ادبی). تهران: نیلوفر.
۱۰. زاهدی، تورج. (۱۳۸۳). خانه پریان. ۲ ج. تهران: نیستان.
۱۱. (۱۳۸۸). دعوت به ماوراء. تهران: نیستان.
۱۲. (۱۳۹۱). تصرف. تهران: نیستان.
۱۳. ستاری، جلال. (۱۳۸۶). عشق صوفیانه. چاپ پنجم. تهران: مرکز
۱۴. شمیسا، سیروس. (۱۳۷۱). داستان یک روح. تهران: چاپ اول. فردوس و مجید.
۱۵. شوالیه، ژان و گریبان آلن. (۱۳۸۸). فرهنگ نمادها. ترجمه و تحقیق سودابه فضایی. جلد ۱، ۲، ۳ و ۴. تهران: جیحون
۱۶. فدایی، فرید. (۱۳۹۴). یونگ و روانشناسی تحلیلی او. چاپ چهارم. تهران: دانژه

۱۷. فروزانفر، بدیع الزمان. (۱۳۷۰). احادیث مثنوی. چاپ پنجم. تهران: امیر کبیر
۱۸. _____ (۱۳۸۱). شرح مثنوی شریف. تهران: علمی و فرهنگی
۱۹. -فوردهام، فریدا. (۱۳۷۴). مقدمه ای بر روانشناسی یونگ. ترجمه دکتر حسین یعقوب پور. چاپ اول. تهران: اوجا
۲۰. فیست، جس و گریگوری جی، فیست. (۱۳۸۸). نظریه های شخصیت. ترجمه یحیی سید محمدی. چاپ چهارم. تهران: روان.
۲۱. کزازی، میر جلال الدین. (۱۳۸۷). پارسا و ترسا؛ گزارشی از داستان شیخ صنعان در منطق الطیر عطار نیشابوری. چاپ دوم. تهران: انتشارات آیدین.
۲۲. مورنو، آنتونیو (۱۳۷۶). یونگ، خدایان و انسان مدرن، ترجمه داریوش مهرجویی. چاپ اول. تهران: مرکز
۲۳. نیکوبخت، ناصر، هیبت الله اکبری ندمانی، حسین محمدی. (۱۳۸۹). خویشکاری های مشترک فلز و آب و آتش در اساطیر و باورهای ایرانی. مجله بوستان ادب دانشگاه شیراز. سال دوم. شماره چهارم. پیاپی ۶. صص ۲۱۰-۱۹۱
۲۴. وگلر، کریستوفر. (۱۳۹۰) ساختار اسطوره ای در داستان و فیلم نامه. ترجمه عباس اکبری. تهران: نیلوفر
۲۵. ولک، رنه. (۱۳۸۸). تاریخ نقد جدید. ترجمه سعید ارباب شیرانی. جلد ۱. تهران: نیلوفر
۲۶. یافه، آنیلا. (۱۳۹۰) کارل گستاو یونگ واژه ها و نگاره ها. ترجمه رضا رضایی، مهناز خزانلی. تهران: افکار
۲۷. یاور، حورا. (۱۳۸۷). روانکاوی و ادبیات. چاپ اول. تهران: سخن
۲۸. یونگ، کارل گوستاو (۱۳۹۲)، انسان و سمبول هایش، مترجم محمود سلطانیه. چاپ نهم. تهران: جامی.
۲۹. (۱۳۶۸) چهار صورت مثالی. ترجمه پروین فرامرزی. چاپ اول. معاونت فرهنگی آستان قدس رضوی.

۳۰. _____ (۱۳۷۱) روانشناسی ضمیرناخودآگاه. ترجمه محمد علی امیری. تهران: آموزش انقلاب اسلامی
۳۱. _____ (۱۳۸۷) روح و زندگی. ترجمه لطیف صدقیانی. تهران: جامی.

References

- The Holy Quran.
- Aghahosseini, Hossein; Hosseini, Ashraf. (2000). **The Symbol and Its Place in Persian Rhetoric**. Bostan Adab. Volume 2. Number 2, 58 / 1. pp. 1-30.
- Al-Durubi, Sami. (1971). **Psychology and Literature**. Egypt: Dar al-Ma'arif.
- Ashtiani, Mohsen. (1990). **The Secrets of the Number Forty in the Quran and Traditions**. Qom: Fiqh Publications.
- Bilsker, Richard. (2005). Jung's Thought. Translated by Hossein Payandeh. First edition. Tehran: Tarh-e-No.
- Bruce, Quinn. (1997). **An Introduction to Sociology**. Translated by Mohsen Salasi. *Tehran: Totia Publishing House*.
- Chevalier, Jean and Garberan, Alan. (1939). **The Culture of Symbols**. Translation and Research by Sudabeh Fazaili. Volumes 1, 2, 3 and 4. Tehran: Jihoon
- Eghbali, Ebrahim. Hossein Qamari Givi. Sakineh Moradi. (2007). **Analysis of Siavash's Story Based on Jung's Theories. Research on Persian Language and Literature**. Issue 8. Spring and Summer. pp. 85-69
- Ernest Joyce; Dalby, Riz. (1970). **Principles of Psychoanalysis**. Translated by Hashem Razi. Third Edition. Tehran: Asia.
- Fadaei, Farid. (1935). **Jung and His Analytical Psychology**. Fourth Edition. Tehran: Danjeh
- Furozandar, Badi'ez-Zaman. (1931). **Hadiths of the Masnavi**. Fifth Edition. Tehran: Amir Kabir
- Jung, Carl Gustav. (2008). **Soul and Life**. Translated by Latif Sedqiani. Tehran: Jami
- Jung, Carl Gustav. (2010). **Four Exempary Forms**. Translated by Parvin Faramrzi. First edition. Cultural Office of Astan Quds Razavi
- (2013), **Man and his symbols, translated by Mahmoud Soltaniyeh**. Ninth edition. Tehran: Jami. (2010) Four exemplary forms. Translated by Parvin Faramarzi. First edition. Cultural Office of Astan Quds Razavi.
- Kazazi, Mir Jalal al-Din. (2008). **The Pious and the Fearful; A Report of the Story of Sheikh Sanan in Mantiq al-Tayr by Attar Neyshaburi**. Second edition. Tehran: Aydin Publications.

- Moreno, Antonio (1997). **Jung, Gods and Modern Man**, translated by Dariush Mehrjui. First edition. Tehran: Markaz
- Nikobakht, Naser, Heybatollah Akbari Nadmani, Hossein Mohammadi. (2009). **Common functions of metal, water and fire in Iranian myths and beliefs**. Bostan Adab Magazine, Shiraz University. Year 2. Issue 4. Consecutive 6. pp. 210-191
- Payandeh, Hossein. (2006). **Literary Criticism and Democracy (Essays in Literary Theory and Criticism)**. Tehran: Niloufar.
- Satari, Jalal.(1937).**Sufi Love**.Fifth Edition. Tehran: Markaz.
- Shamisa, Sirus. (1932). **The Story of a Soul**. Tehran: First Edition. Ferdows and Majid.
- Volk, Rene. (2009). **History of Modern Criticism**. Translated Saeed Arbab Shirani. Volume 1 . Tehran : Niloufar.
- Vogler, Christopher. (2011) **Mythical structure in stories and screenplays**. Translated by Abbas Akbari. Tehran: Niloufer
- Yaffe, Anila. (2011) Carl Gustav Jung: Words and images. Translated by Reza Rezaei, Mahnaz Khazaeli. Tehran: Afkar
- Yavari, Hoor. (2008). **Psychoanalysis and literature**. First edition. Tehran: Sokhan
- Zahedi, Touraj. (2004). **Fairy House**. 2 vols. Tehran: Niistan.
- (2009). **Invitation to the Beyond**. Tehran: Niistan.
- Zahedi, Touraj (2012). **Possession**. Tehran: Niistan.

۱. تورج زاهدی (۱۳۳۷) ۱) غایت قلمی خود را با الله لمة لائی در حوزه نقد فیلم در هفته نامه "فیلم و هنر" در اواخر دهه چهل و ابتدای دهه پنجاه مطرح کرد. سپس به عرصه موسیقی قدم نهاد. لومدتی دبیر صفحه موسیقی "مجله فتح" شد. او پس از انقلاب اسلامی نخستین نویسنده‌ای است که در دهه موسیقی و به ویژه نقد موسیقی فیلم قدم لائی نوشت. (زاهدی ۱۳۸۸: ۱، ۶۹۵) او در سال ۱۳۸۸ با الله لرو "لی" جذابیت عشق" خود را به بحث و نظر طرح کرد و پس از آن با الله لرو "لی" کوشید دغدغه‌های فکری خود را در زمینه عرفان و فلسفه اسلامی این: لردة الب و لئی نوارائه کند. از دیگر آثار او می‌توان به "لی" "دعوت به واره" و "تصرف ثلثه کرده لئیه نام لجرای مردی چهارم اله به نام سلطون ارضوی در تهران امروز است که با دیدن خواب ورو هلمی غیر معمول به عمق لجرایی شگرف فراخوانده می‌شود. برای اطلاع بیشتر ر. ک. (زاهدی، ۱۳۸۳) ۱
۲. در داستانی شیخ صفی لنینز یکی از شرایط دختر تو ابرای شیخ به آتش کشیدن قرآن است. برای اطلاع بیشتر کزین: ۱۳۷، ۱.
۳. لندالا واژه ای افسریت از ریشه «لندا» به معنی ذات اچهر و پسوند «لا» به معنی طرف ادر بردارنده گرفته شده است از این رو ظرف جوهر معامی دهد و یک کهن الگوی نام محسوب می‌شود. (لینده ۱۳۸۵: ۱، ۹۴)

۴. هرچند عدد چهل «از اعداد و کیمیاست ولی در فرهنگ عرفی اسلامی این واژه کمی در اریه طب اکیفی تا مطرح می‌شود و به‌لبراین تکرار عمل تا چهل مرتبه تکمیل‌کننده لمبرو ابی و عرفی‌لمن در اب‌لمث می‌گردد.» (آشیه لمانی ۱۳۷۹: ۱) در حقیقت عدد چهل سمبل آغ‌لمین کلمه، مظهر کلمه، جلوه پختگی، اعلام پشت سر گذاشتن مرحله‌ها، نخستین مرحله هوشی‌لمی است.

۵. الطیف در لغت به معنی بسیرا، لطف و مهر است. خداوند در قرآن می‌فرماید: «اللَّهُ لَطِيفٌ بِعِبَادِهِ يَرْزُقُ مَنْ يَشَاءُ لَهُ وَهُوَ الْقَوِيُّ الْعَزِيزُ» (شوره ۹۱)

۶. پولس‌کلمه را مجموعه مواهبی می‌شمرند که به لطف‌الاهی یا به یمن روح‌القدس به افرادی عطا شده است که آن‌ها ایسته رهبری و سروری می‌یابند. (بروق ۱۳۷۵: ۱، ۲)

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی